

Zo salaša do prezidentského paláca.

Príspevok k 15. výročiu vyhlásenia fujary za Majstrovské dielo ústneho a nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO (From a Shepherd's Hut to the Presidential Palace. Contribution to the 15th Anniversary of the proclamation of the Fujara as UNESCO Masterpiece of the Oral and Intangible Heritage of Humanity)

BERNARD GARAJ

DOI: <https://doi.org/10.2478/se-2021-0002> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV
© 2021, Bernard Garaj. This is an open access licensed under the Creative Commons

Bernard Garaj, Katedra etnológie a folkloristiky, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Hodžova 1, 949 74 Nitra; e-mail: bgaraj@ukf.sk

The fujara became the first element of Slovakia's traditional music culture proclaimed as Masterpiece of the Oral and Intangible Heritage of Humanity in 2005 and automatically incorporated in the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2008. I was a member of the team that prepared the application documents and witnessed debates among fujara players on what this event would mean for the fujara and its music. The expectations of the performers, instrument makers, and other fans of the fujara were ambiguous. After 15 years since the proclamation, there is an opportunity to show what has happened with the fujara and to what extent their visions have been fulfilled. In this context, the text reflects on important contemporary events related to the life of the fujara: changes in the making technology, unification of its acoustic and intonation features, new ways of its use, presentation of this instrument in the media, as well as processes of a socio-cultural nature focused on the community of fujara players, the education of young performers, and the perception of the fujara in today's society.

Keywords: fujara, UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity, UNESCO Masterpiece of the Oral and Intangible Heritage of Humanity, instrument making, acoustic and intonation features, playing opportunities, media presentation, community of fujara players

Kľúčové slová: fujara, Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO, Majstrovské dielo ústneho a nehmotného kultúrneho dedičstva, výroba, akustické a intonačné vlastnosti, herné príležitosti, mediálna prezentácia, komunita fujaristov

How to cite: B. Garaj (2021). Zo salaša do prezidentského paláca. Príspevok k 15. výročiu vyhlásenia fujary za Majstrovské dielo ústneho a nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Slovenský národopis, 69(1), 14–29, DOI: <https://doi.org/10.2478/se-2021-0002>

Fujara bola vyhlásená za Majstrovské dielo ústneho a nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO v roku 2005,¹ teda pred pätnástimi rokmi, čo je azda dostatočný čas na zhodnotenie toho, čo tento moment priniesol pre nástroj a pre hudbu s ním spojenú, či sa naplnili predstavy, ktoré do zápisu vkladali protagonisti tejto iniciatívy², ale najmä ako ho vnímali a vnímajú samotní fujaristi a výrobcovia fujár.³ Zdanlivo jednoduché predsavzatie je však limitované dôležitým konštatovaním. Je totiž pomerne komplikované oddeliť javy a procesy spojené s fujarou po zápise od tých, ktoré nástroj ovplyvňovali už dlhšie pred ním. Jedným z takýchto podnetov bola nepochybne transformácia pastierstva v druhej polovici minulého storočia, ako prirodzenej environmentálnej platformy, v ktorej mala fujara svoje pevné miesto. V poslednej tretine 20. storočia však nemožno nevidieť ani ďalšie silnejúce globalizačné tendencie (napr. v oblasti unifikácie intonačno-akustických vlastností), ktoré zasiahli tradičnú inštrumentálnu hudbu nielen na Slovensku, ale aj v mnohých iných európskych či mimoeurópskych krajinách. Rovnako významnú rolu zohrali aj tie javy a procesy, ktoré je možné vnímať ako konzekvencie celospoločenských zmien po roku 1989. V takomto širokom kontexte nie je jednoduché vplyvy objavujúce sa v troch naznačených časových vlnách extrahovať od seba. Inak povedané, v existencii fujary, v jej hudbe či v celej fujarovej komunite sa po spomínanom zápise vynorilo len málo takých špecifických javov, ktorých zárodky by sa nedali hľadať v predchádzajúcich rokoch či desaťročiach.

Dôležitým kritériom nazerania na fujaru z pohľadu ostatných pätnástich rokov je postoj samotných fujaristov v období prípravy materiálov potrebných pre zápis. Okrem toho, že som bol jednou zo „zodpovedných osôb“ uvedených v hlavnom dokumente,⁴ realizoval a vyhodnocoval som spolu so študentmi vtedajšej Katedry etnológie a etnomuzikológie FF UKF aj jeden zo sprievodných projektov, ktorým bol dotazník adresovaný vtedajším aktívnym fujaristom. Jeho prvoplánovým cieľom bolo potvrdiť jedno z kľúčových kritérií hodnotiacej komisie, totiž že ide o jav, ktorý má nielen svoju nespochybniteľnú históriu, ale zároveň je aj živým kultúrnym fenoménom pestovaným, udržiavaným a akceptovaným v komunite, prostredníctvom ktorého sa táto formuje a identifikuje.⁵

1 Pozri zoznam všetkých zapísaných prvkov na <https://ich.unesco.org/en/proclamation-of-masterpieces-00103>, zoznam všetkých prvkov zapísaných v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva na <https://ich.unesco.org/en/lists> (navštívené 24. 1. 2021).

2 Odborným garantom zápisu fujary do UNESCO bol Oskár Elsček, ktorý bol autorom rozsiahleho textu o fujare a zároveň koordinoval prípravu sprievodných materiálov (videodokumentácia, dotazníky). Popri odbornej stránke veci tu dôležitú podpornú úlohu zohrala aj spolupráca s pracovníkmi Slovenskej komisie pre UNESCO a tiež príprava ratifikácie Dohovoru na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva, ktorý SR prijala v roku 2006. Iniciatíva zápisu fujary teda nevyšla priamo od nositeľov fujarovej tradície a zástupcovia fujarovej komunity s ňou boli oboznámení v priebehu prípravy spomínaných dokumentov.

3 V prostredí tradičnej sólovej inštrumentálnej hudby a jej etnomuzikologickej reflexii je koncept, keď je interpret zároveň aj výrobcom hudobného nástroja, veľmi častý. V súvislosti s fujarou je takáto väzba nemej silná, a preto v ďalšom texte budem mať pri pojme „fujaristi“ na mysli aj výrobcov fujár. Pozri tiež: Miholič (2005) alebo Mačák (1989).

4 Okruh tzv. zodpovedných osôb (responsible persons) tvorili v hlavnom dokumente nazvanom *Fujara. A Musical Instrument and Its Music. Candidature for Its Proclamation as Masterpiece of the Oral and Intangible Heritage of Humanity* Roman Malatinec (predseda Spolku fujarašov), Igor Danihel (riaditeľ Podpolianskeho osvetového strediska), Oskár Elsček (Ústav hudobnej vedy SAV), Bernard Garaj (Katedra etnológie a etnomuzikológie FF UKF) a Miroslav Ruttkay – Dauko (riaditeľ Pro Musica).

5 O kritériách UNESCO pre zápis, resp. ako vníma táto inštitúcia nehmotné kultúrne dedičstvo sa možno dočítať v celom rade materiálov. Pozri napr. <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> (navštívené 24. 1. 2021).

S cieľom získať čo najširší okruh poznatkov, ako aj na základe ochoty respondentov, ktorých bolo spolu 19, sme do dotazníkov zaradili aj otázky venované očakávanému prínosu vyhlásenia fujary za majstrovské dielo UNESCO či budúcnosti nástroja ako takého. Ako sa ukázalo, ich očakávania boli pomerne rôznorodé a viacerí fujaristi sa k takto zadefinovaným víziám stavali triezvo, pragmaticky alebo indiferentne:

Uznať tú fujaru treba ... aby tú fujaru uznali ako jedinečný nástroj nás, Slovákov, na Slovensku vzniknutý. (informátor nar. 1957)

Fujara je taký nástroj, ako pre Talianov stradivárky. To je taký nástroj, ktorý nám nik nezoberie. Ani Maďari nie. (informátor nar. 1950)

Treba to robiť, nech do sveta to ide. Ak budú robiť ľudia okolo toho, ktorí chcú, tak má budúcnosť. Ak sa to začne umelkovať, možno to zanikne. Závisí všetko na ľuďoch, ako to podajú ďalej. A tiež ak nespravia hranicu tomu, toto môžete, toto nemôžete, toto chceme, toto nechceme. (informátor nar. 1964)

Dobré je ....., aby to pretlačili, aby to do sveta dali, aby to nezaniklo a vedeli, že to existuje. (informátor nar. 1961)

Niektorí Slováci sú hrdí na to. To, zapísať ju do Unesca, to už nechám na vás. To už vy vysledujte. Kde to bolo, čo to bolo, kto to prvý začal. (informátor nar. 1962)

Pravda, mozaika názorov na zápis fujary by nebola úplná aj bez kritických hlasov, ktoré sa do dotazníkov nedostali, ale ktoré okrem iného racionálne zdôrazňovali, že fujaru nie je možné zapísať bez širšieho kontextu podpolianskeho pastierskeho nástrojového inštrumentára, minimálne bez ďalších hranových aerofónov ako napr. šesťdierkové pišťaly, dvojačky, priečne flautičky, resp. že fujara zvláštnu ochranu a propagáciu nepotrebuje, keďže ide o pomerne populárny a živý nástroj.

Vtedajšie rôznorodé postoje fujaristov k budúcnosti fujary anticipovali, že ani hodnotenie uplynulých pätnástich rokov nemôže byť čiernobiele. Výpovede zaznamenané v spomínaných dotazníkoch tiež jednoznačne ukázali, že fujarová komunita si v čase zápisu bola vedomá zmien, ktorými fujara prechádzala už v predošlých obdobiach:

Ja si myslím, že došlo k zmene. Tá fujara bola len individuálnym nástrojom toho valacha. On si zahral na tej fujarke, pri ovciach sám pre seba. Tam neexistovalo nejaké vystúpenie pred publikom. Teraz a v druhej polovici dvadsiateho storočia – momentálne sa už tá fujara prezentuje viac pred publikom. Vývoj ide dopredu, ja to ináč kvitujem, keď napríklad zvyknú nejaké skladby, že fujara a cimbal so sprievodom, to je len plus. (informátor nar. 1957)

Na fujare sa dá zahrať všetko. Ja nie som taký konzervatívny. Ako dakedy sa hralo, čo bolo v móde a my to dneska začleňujeme, že to bolo pastierske a to bolo také a také. Keď ja počujem pesničku a páči sa mi, prečo by som ju nezahral. Nemyslím, že by sa to malo ako seknúť. (informátor 1962)

Predtým to slúžilo k tomu osobnému uspokojeniu toho interpreta, hoci on nebol interpret, on si to hral pre seba. Až potom s nástupom socializmu to prerástlo do tej masovej ľudovej kultúry, pre tie širšie masy sa hrávalo, nielen niekde tam na salaši. Dnes by mi nevadilo, povedzme, že hrá fujara také tie orchestrálne veci, že hrá to s muzikou. Ide o to, že či tá muzika, budem sprostý, ale poviem konkrétne, že Bratislava, pretože nepáčia sa mi súbory, ktoré hrajú a tancujú ad Bratislavy po Čiernu nad Tisou. Oni nemôžu zvládnuť všetky tie interpretačné štýly, ktoré sú na Slovensku. (informátor nar. 1964)

Tá fujara, tá jedinečnosť na Slovensku, a tým pádom je to aj osobitý nástroj, nie že ako v súčasnosti sa to rozšírilo po celom Slovensku. (informátor nar. 1964)

Ono treba mať asi aj v krvi. A keď niekto príde, čo ja viem, zo západného Slovenska a zahrá, ale myslím, dá sa vycítiť, že to nemá ... a ja nie som dajaký rečník. .... Tých výrobcov je teda dosť, aj fujaristov, len sa to teraz tlačí tak trochu ako ten folklór komerčne. A už z toho prostredia, kde to vzniklo, tam už to vlastne neexistuje. Teraz na fujare hrávajú úplne iní ľudia, iného zamestnania, no ale ak to má tak byť... (informátor nar. 1964)

V minulosti udržiavali tradíciu len tí pastieri najmä na strednom Slovensku. Neskôr sa fujara rozšírila aj inde. Potom prišlo obdobie, kedy vymreli starí muzikanti a výrobcovia fujár. Povedal by som tak, v osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia nastal taký úpadok fujary. Zanikol chov oviec, začali vplývať aj médiá, rozhlas, rádiá sa rozmohli a pod. Až folklórne súbory znova vyzdvihli fujaru. Dnes to už nemá opodstatnenie – fujara na kopcoch v pôvodnom prostredí. (informátor nar. 1956)

V tých začiatkoch sa uplatňovalo to akurát na salašoch, bačovia, pastieri a keď začali vznikať skupiny, súbory, tak tam sa zamontovali medzi to a odvtedy to takto funguje stále až dodnes. Teraz sa s nimi ukazuje medzi svetom viac to umenie. Dakedy hrali citovnejšie a teraz zamiešavajú, modernizujú... (informátor nar. 1956)

Fujara je taký komorný nástroj a zaujíma len tých ľudí, ktorí ju majú radi. Aj predtým bola populárna, aj teraz je populárna. Možno po tej technickej stránke je trochu vyspelejšia. A negatívne, dakto vraví, že mladí vymýšľajú kadejaké somariny, ale občas sa to aj starým pritrafí. Nepáčia sa mi kadejaké novoty napríklad. Ja sám sa držím toho, že by sa mali zachovať tradičné vzory napríklad a postupy a robiť to tak, ako to robili naši predkovia, lebo po nás prídu ďalší a tí si budú myslieť, že, aha, tento to tak robil a to je autentické. (informátor nar. 1976)

Myslím si, že nastala zmena. Novší hráči sa snažia hrať čistejšie. (informátor nar. 1948)

Troška to začalo upadať, ale teraz aj mladší sa chytajú do fujár, aj viac týchto súborov dáva do programov fujary. Aj viacej sa združujú. Je to také oživenie. (informátor nar. 1978)

Obr. 1. Fujara od výrobcu D. Daloša, foto: I. Boháč

Obr. 3. Reklamný pútač pred domom výrobcu skladacích fujár J. Šulíka, foto: B. Garaj

Výpovede fujaristov v roku 2005 nielen reflektovali skutočnosť, že sa v porovnaní s minulosťou zmenil celý ekologický kontext fujarovej tradície, ale aj výstižne identifikovali zmeny v konkrétnych parciálnych oblastiach spojených s nástrojom a jeho hudbou. Väčšinu z nich vyhlásenie fujary za majstrovské dielo UNESCO priamo neiniciovalo, ale nepochybne umožnilo ich väčšiu dynamiku a zviditeľnenie.

VÝROBA A AKUSTICKO-INTONAČNÉ VLASTNOSTI FUJÁR

Napriek tomu, že ide o široký okruh problémov, v oblasti samotnej výroby, teda technologických postupov sa neudiali také výrazné zmeny, ktoré by boli zásadného významu alebo by sa nedali anticipovať. Popri baze čiernej, ako najpoužívanejšom materiáli na výrobu fujary, sa v súčasnosti viac ako v minulosti objavuje jaseň, javor, šíp, tis, agát, a to najmä preto, lebo výrobcovia na rozdiel od minulosti nemajú problém dostať sa ku kvalitným pracovným pomôckam, osobitne k dobrým vrtákom a prevrtať aj tvrdšie dreveniny. To sa prejavuje v celkovo kvalitnejšom vyhotovení nástrojov vrátane ich tvarovej stránky (Elschek, 2009), ktorú charakterizujú čisté kontúry zaužívaných tvarových vzorov či novšie motívy reliéfneho typu.⁶ (Obr. 1, Obr. 2, Obr. 3)

⁶ Popri tradičných nástrojov zhotovovaných z jedného kusa dreva sa vyrábajú aj tzv. skladacie fujary, ale priamu väzbu k zápisu tu nemožno identifikovať, pretože skladacie fujary vyrobené z dvoch-troch kusov dreva sa vo väčšom počte začali vyrábať už v 90. rokoch. Výsledkom spoločensko-politických pomerov sa fujaristom totiž otvorili cesty do zahraničia a skladacie fujary sa ukázali ako praktické najmä pri cestovaní. Pozri tiež M. Šípka: Fujara, fujarka, fujarôčka. Rozkladacie fujary na Slovensku v 20. storočí (Šípka, 2002).

Obr. 2. Fujaristi Daniel Homola a Dušan Kliment, foto: M. Gedaj

Najzásadnejšie zmeny sa však udiali v akustických a intonačných vlastnostiach fujár. Jedným zo spoločných atribútov, ktoré pred viac ako sto rokmi pripísal E. M. von Hornbostel tradičnej hudbe rôznych kultúr sveta, sú intonačné odchýlky vo vnútri tónových radov, ktoré nezodpovedajú nášmu, t. j. európskemu konceptu stupníc, ako ho prezentuje teória klasickej hudby (Hornbostel, [1905]1986). (Diverzita vnútorného usporiadania tónových radov, rôzne počty tónov v nich a dôvody, prečo je to tak, by naplnili obsah nejednej objemnej vedeckej monografie.) Inak to nebolo a ani nie je v našej hudobnej tradícii. V súvislosti s fujarou zmeny v tejto oblasti nechtiac inicioval L. Leng, ktorý vo svojej prvej známej publikácii o nástrojoch (1967) vymenovaním niekoľkých spôsobov vymeraievania vzdialeností medzi hmatovými otvormi získaných od skúsených výrobcov ich akoby kodifikoval. Znamenalo to, že niektorí výrobcovia fujár postupne opustili svoje dovtedy používané metódy a prijali za svoje tie, ktoré sa im zdali dokonalejšie. Tak bola, veľmi zjednodušene povedané, prvá unifikácia ladenia fujár na svete. K druhej došlo v polovici 70. rokov, keď vzor a autorita pre mnohých fujaristov J. Peško⁷ prezentoval prvú nahrávku hry fujary spolu s novozaloženým Orchestrom ľudových nástrojov Slovenského rozhlasu. Množiac sa podobné nahrávky sólovej inštrumentálnej hudby s orchestrom sa stali impulzom k tomu, že výrobcovia fujár svoje nástroje „vylepšovali“. Módnym hitom sa stali elektronické ladičky a experimentálne posúvanie umiestnenia hmatových otvorov. Výsledkom toho bolo, že fujara stratila jednu z jej charakteristických

⁷ Jozef Peško bol absolventom konzervatória v hre na priečnej flaute, takže jeho predstavy o intonačnej kvalite slovenských ľudových aerofónov, vrátane fujary, boli odlišné od tradičných fujaristov, s ktorými bol, mimochodom, v úzkom kontakte a veľa vo svojej hre od nich získal.

akusticko-intonačných ingrediencií, ktorá patrila ku genetickému základu nástroja od jeho zrodu. Na druhej strane s orchestrom už mohol hrať nielen J. Peško, ale aj iní fujaristi, a to či už v súhre s akordeónom alebo s cimbalovými hudbami alebo si mohli zahrať viacerí fujaristi spolu. Unifikačné procesy v oblasti ladenia nástrojov po zápise ešte zosilneli. Navyše, nevzťahujú sa už len na vzdialenosti jednotlivých intervalov vnútri tónových radov, ale aj na ladenie základného tónu. Výsledkom týchto procesov je nová zaužívaná terminológia, resp. nový spôsob komunikácie vo fujarovej komunite, v ktorej dominujú pojmy ako fujara *gěčka*, *áčka*, *háčka* či *efka*... Treba však opakovane pripomenúť, že proces unifikácie tónových radov i akustickej kvality sólových ľudových hudobných nástrojov zasiahol v tom istom čase aj mnohé iné krajiny Európy a že medzi fujaristami sa hojne objavujú hlasy, ktoré sú si vedomé týchto zmien:

Neviem, možno keby nejaký špecialista zobral do rúk fujaru, by nevedel na nej hrať. Ale to je pekné, že je aj dobrá fujara a nemusí byť naladená. Vie také grify, že to vyhrá. Na salašoch neboli rozfuky, tri minúty do nej šteboce... na salaši tu povedali: povedz dačo do tej fujary! On dačo povedal a potom hneď hral. (informátor nar. 1959)

Zmena nastala aj vo výrobe. Niekedy boli tie fujarky typicky šušlavé. No a teraz, tí majstri, každý chce to ladenie čisto, aby mohli aj s muzikou. Vyrábajú sa kvalitnejšie. (informátor nar. 1961)

ORGANIZOVANÉ PODUJATIA, STRETNUTIA FUJARISTOV A HERNÉ PRÍLEŽITOSTI⁸

Jednou z významných zmien, ktorými fujara prešla za posledné polstoročie, je zmena jej postavenia v tradičnej ľudovej kultúre. Na jednej strane sa vytratila väzba s pastierskou tradíciou a s ňou spojený intímny charakter interpretácie, na druhej strane oslabenie práve tejto väzby umožnilo fujaristom zviditeľniť sa na pôde celého radu nových podujatí či herných príležitostí. Všetky spája to, že napriek nespochybniteľným snahám o poznanie tradičného fujarového piesňového repertoáru, o zachovanie štýlovej interpretácie a hlásenie sa k hudobnému odkazu starých majstrov – fujaristov, nástroj bol vytrhnutý zo svojho prirodzeného funkčného kontextu a prenesený do zásadne odlišného prostredia. Miera s tým súvisiaceho nevyhnutného prerodu samotnej podstaty fujary ako súčasti intímneho sveta valachov do cudzorodého, extrovertného prostredia, v ktorom je z tohto hľadiska úplne jedno, či v ňom znie fujara, gajdy alebo heligónka, závisí len od charakteru podujatí a herných príležitostí, od miery ich skrytej či otvorenej komerčnosti, resp. od ochoty fujaristov participovať na nich, a tak sa na nich zviditeľňovať. Pohnútky organizátorov pritom mohli a môžu byť z hľadiska vzťahu k fujare nezriedka ušľachtilé a úprimné. Takými boli aj prvé scénické programy organizované po zápise ako napr. *Podakovanie za dar fujary*, program venovaný fujare a nežijúcim fujaristom v Kostole sv. Františka z Assisi v Detve počas Folklórnych slávností pod Poľanou v roku 2006. Takým je *Celo-*

⁸ Prednostne sa tu zmieňujem len o tých podujatiach, ktoré sa zrodili po zápise. Nevenujem preto osobitnú pozornosť napr. *Celoslovenskému stretnutiu fujarášov* v Korytárkach, ktorý sa zrodilo v roku 1999 a pretrvalo dodnes.

Obr. 4. Stretnutie fujaristov v Čičmanoch, foto: M. Gedaj

slovenské stretnutie fujaristov, ktoré sa pod mottom *Dedičstvo otcov, zachovaj nám Pane* organizuje od roku 2006 dodnes v Čičmanoch (Obr. 4). Nemožno však nespomenúť aj viaceré regionálne podujatia, ako napr. *Fujara z Považia*,⁹ stretnutie priaznivcov fujary organizované v rokoch 2010 – 2014 v Nemšovej alebo *Fujara znie Vlkolíncom* s podtitulom „festivalová prehliadka umenia ľudových výrobcov a hráčov na unikátny hudobný nástroj zapísaný v zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO“, každoročne organizovaná od roku 2012. Osobitnú pozornosť si zasluhujú aj dva ročníky podujatia organizovaného v rokoch 2013 a 2014 s názvom *Fujara na Zvolenskom zámku* a propagovaného zároveň ako Medzinárodný festival fujaristov (Obr. 5). Netreba zvlášť upozorňovať na to, aké zásadne iné je prostredie týchto podujatí v porovnaní s tradičným svetom fujary. Poznajúc ho, by azda boli namieste otázky typu, prečo hrá fujara v kostole, prečo v Čičmanoch, Nemšovej, Vlkolínci, teda mimo svojich materských regiónov (Podpoľanie, Horehronie, Gemer), resp. prečo má znieť fujara medzi múrmi Zvolenského zámku. Odpovede, ktoré poznáme, sú predovšetkým reflexiou úprimného, odzbrojujúceho záujmu o fujaru a snahy o jej zviditeľnenie. Napokon, nie je to jediný artefakt tradičnej ľudovej kultúry presadený do iného záhonu, v ktorom zapustil silné a životaschopné korene. A o tom, že ich zapustil hlboko, svedčí záujem samotných fujaristov na spomínaných podujatiach aktívne participovať. Je medzi nimi mnoho takých, ktorí si zjavne narušenú väzbu s tradíciou uvedomujú, ale aj v nich drieme túžba, aby boli videní či počutí, aby sa mohli vzájomne konfrontovať a socializovať.

9 V rámci prvého ročníka sa tu dokonca uskutočnila súťaž výrobcov fujár s názvom „Zlatá fujara“ pod záštitou prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča.

Obr. 5. Fujara na zvolenskom zámku – program

VNÍMANIE FUJARY A JEJ PREZENTÁCIA V MÉDIÁCH A VO VEREJNOSTI

Spolu s meniacim sa kultúrohistorickým a národnoidentifikačným povedomím Slovákov a zároveň na pozadí spoločensko-politického diania sa modifikovalo aj vnímanie fujary. Od symbolu pastierov a zbojníkov, Detvy a Podpoľania až po symbol slovenskej kultúry a slovenského národa je v krátkosti naznačená línia vnímania fujary v rôznych etapách vývoja našej spoločnosti (Mačák, 1999). V tomto kontexte zohral svoju rolu aj vznik Slovenskej republiky v roku 1993, ktorý žičil všetkému, čo mohlo nový štát a jeho kultúru zviditeľniť a fujara nepochybne takým artiklom bola. Samostatnú kapitolu otvára rok 2004, keď sa do úradu prezidenta dostal Ivan Gašparovič. Ten sa na verejnosti nielen prezentoval ako fujarista, ale fujaru odovzdával ako oficiálny dar a symbol slovenskej kultúry významným zahraničným hosťom – princovi Philipovi, princovi Charlesovi, Georgovi Bushovi, Heinzovi Fisherovi či Vladimírovi Putinovi.

Za dôležitý počín z hľadiska vnímania fujary možno považovať aj podujatia sprevádzajúce samotný zápis, z ktorých zjavne najväčší dosah mala výstava *Fujara a majstrovstvo tradičných hudobných nástrojov – Desatoro o fujare*¹⁰, ktorú si mohli záujemcovia pozrieť vo výstavných priestoroch priamo v budove UNESCO v Paríži. Po nej nasledo-

V priebehu ostatných pätnástich rokov našla fujara silnejšie uplatnenie aj v priestore, ktorý nevyhnutne nesúvisí s folklórnym prostredím. Mám na mysli také herné príležitosti, ktorých spoločným znakom je predstaviť fujaru ako pozoruhodný, svojou dĺžkou a veľkosťou impozantný nástroj s charakteristickým zvukom. Tak sú z času načas fujaristi prizývaní účinkovať na marketingových podujatiach veľkých firiem a podnikov, ako atrakcia na narodeninových oslavách a svadbách, a to najmä vtedy, ak sú na nich prítomní zahraniční partneri či hostia. Osobitnou témou je sféra world music, komerčne úspešného žánru, v ktorom je fujara už od konca 90. rokov pomerne frekventovaným hudobným nástrojom (Garaj, 2006). Uplatnenie fujary sa tiež spája s rôznymi hudobnoexperimentálnymi projektmi a štúdiovými nahrávkami, s pokusmi o jej využitie v muzikoterapii a pod.

10 Autormi výstavy boli Oskár Elschek, Martin Mešša a Peter Jantoštiak. Pozri: Jantoštiak, Mešša (2006) a tiež Mešša (2006).

Obr. 6. *Fujara už nie len doménou mužov, foto: M. Alberti*

vali rovnomenné expozície inštalované na Bratislavskom hrade, v priestoroch SNM v Martine, v Thurzovom dome v Banskej Bystrici a v kaštieli v Dolnej Krupej. Ruka v ruke s medializáciou fujary rástlo aj povedomie o nej, pravda, už nielen ako o reprezentantovi pastierskej kultúry Podpoľania, Horehronia či Gemera, ale aj ako o ľudovom hudobnom nástroji celoslovenského významu. Nemožno zjednodušene tvrdiť, že výlučne tu spočívajú korene rozšírenia fujary do iných regiónov, ale zdá sa, že časť fujaristov a výrobcov fujár, ktorých dnes možno nájsť na celom Slovensku vrátane veľkých miest mohla byť inšpirovaná práve takýmto pozadím (Obr. 6).

Všetky tieto okolnosti zároveň iniciovali aj jeden zdanlivo nenápadný, ale v skutočnosti dôležitý fenomén, totiž čoraz zaužívanéjšie označenie nástroja ako „slovenská fujara“, a to osobitne v zahraničí. V minulosti totiž nebolo zriedkavým javom, že si fujaru občas „prepožičali“ naši susedia a ich folklórne súbory na svojich zahraničných vystúpeniach.¹¹ Vyhlásením fujary za majstrovské dielo a jej následným zápisom do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO sa tak naj-

11 Osobne som zažil dve takéto situácie. Prvá súvisela s mojim dlhoročným pôsobením externého pedagóga v Ústave pre výskum ľudovej hudby a etnomuzikológiu pri Univerzite pre hudbu a výtvarné umenie vo Viedni. Na jeden z početných workshopov, na ktorých som bol pravidelne prítomný, bol prizvaný aj významný moravský výrobca ľudových hudobných nástrojov, ktorý medzi nástrojmi moravskej ľudovej hudby prezentoval aj fujaru... Druhú podobnú situáciu som zažil vo Varšave, kde som zhodou okolností navštívil vernisáž fotografií venovaných Transylvánii. Keďže som prišiel ešte pred otvorením podujatia, mal som možnosť jednak si v pokoji pozrieť fotografie, ale najmä si poobzerať hudobné nástroje, ktoré mala v priestoroch vernisáže pripravené účinkujúca ľudová hudba z Maďarska a medzi ktorými trónila fujara z produkcie Tibora Koblička z Turíciiek. Moje úvahy o tom, kedy a v akej súvislosti hudobníci fujaru predstavia, sa skončili veľmi rýchlo. Fujara totiž zaznela hneď na začiatku ich vystúpenia a bola prezentovaná ako typický hudobný nástroj Transylvánie...

mä v prvých rokoch po ňom väzba nástroja a Slovenska očividne posilnila. Osobitne to platí o medializovaní fujary na internete a sociálnych sieťach. V internetovom vyhľadávači Google sa po zadaní hesla „fujara“ na prvom mieste vynorí „slovenská fujara“.¹² Po zadaní toho istého hesla v aplikácii Youtube sa na prvom mieste objaví spojenie „fujara skrobek“. Winfried Skrobek je totiž nemecký multižánrový umelec, predovšetkým maliar a hudobník, ktorý vďaka manželke zo Slovenska nadobudol vzťah k fujare a propaguje ju jemu vlastným spôsobom, ako o tom svedčia názvy jeho zverejnených videodokumentov: *Fujara soundscapes (Krajina zvuku)*,¹³ *Nad Tatrou sa blýska*,¹⁴ *Fujara live v harmaneckej jaskyni*,¹⁵ *Fujara: the Slovak shepherd's flute*¹⁶ atď. Treba v tejto súvislosti dodať, že Winfried Skrobek nie je jediným propagátorom „slovenskej fujary“. K zanezaným fujaristom patrí napr. v USA Bob Rychlík,¹⁷ pôvodne z Moravy, Ben Sorensen pôsobiaci svojho času na Slovensku a ďalší.

Ak vo všeobecnosti platí, že na internete možno nájsť dnes všetko, treba tiež dodať, že internet veľmi názorne reflektuje popularitu fujary v súčasnosti. Svedčí o tom neobvyčajné množstvo odkazov, ktoré sa vo vyhľadávačoch informácií o fujare vynárajú ako prvé: cena, predaj, zvonenie (možnosť stiahnuť si zvuk fujary ako zvonenie do mobilu), eshop, zvuk, UNESCO, raj darčiekov, koncertná fujara atď. Nazdávam, že už len tento výpočet dostatočne vystihuje, aký široký je kontext súvislostí, ktorý fujara evokuje alebo reprezentuje. Každý odkaz zároveň ponúka množstvo ďalších odkazov s novými a novými informáciami o fujare, o fujaristoch, o podujatiach. Osobitne bohato je na internete zastúpená problematika výroby nástroja. Desiatky videomateriálov majú síce čo do kvality prezentovaného obsahu a komentárov rôznu úroveň, ale nedá sa im uprieť, že okrem profilov výrobcov viaceré názorne prezentujú všetky dôležité fázy spojené s výrobou fujary, výzdobou i ladením.¹⁸ To isté platí o propagácii hry na fujare v podobe početných internetových manuálov, tutoriálov, kurzov a škôl hry, fujarových piesňových spevníkov.¹⁹

KOMUNITA FUJARISTOV A VÝCHOVA NOVÝCH INTERPRETOV

V čase vyhlásenia fujary za Majstrovské dielo UNESCO mali fujaristi svoje združenie, ktoré vzniklo pod názvom Spolok fujarášov v roku 2003. Činnosť spolku charakterizoval svojho času jeho predseda Roman Malatinec takto: *Čo sa týka spolku, tak sa orientujeme na tradičné interpretačné prejavy hry na fujaru. Spolok až dosť razantným spôsobom si chráni tieto prejavy*

12 Vyhľadávanie bolo zadané 27. 1. 2021.

13 https://www.youtube.com/watch?v=0sxqKUOKUVk&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)

14 https://www.youtube.com/watch?v=yBHOVzZoFmk&t=180s&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)

15 https://www.youtube.com/watch?v=XbdNEd3k38w&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)

16 https://www.youtube.com/watch?v=Vs1C—CVgos&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)

17 Pozri napr. https://www.youtube.com/watch?v=rtAmvk024TI&ab_channel=TEDxTalks (navštívené 24. 1. 2021)

18 Pozri napr. https://www.youtube.com/watch?v=NZ0Not9cy7E&ab_channel=MilanKosec (navštívené 24. 1. 2021), https://www.youtube.com/watch?v=JncUA3s1SVU&ab_channel=RomanBala%C4%8Din (navštívené 24. 1. 2021), https://www.youtube.com/watch?v=XVGXgfHMDXQ&ab_channel=furial19 (navštívené 24. 1. 2021).

19 Pozri napr. https://www.youtube.com/results?search_query=%C5%A1kola+hry+na+fujaru (navštívené 24. 1. 2021), https://www.youtube.com/watch?v=27C9Vf8l9Cs&ab_channel=MilanBabir%C3%A1k (navštívené 24. 1. 2021).

Obr. 7. R. Malatínec, predseda Spolku fujarášov a organizátor a moderátor stretnutia fujaristov v Korytárkach, foto: M. Alberti

s tým, že niektoré vlny fujaristov majú tendenciu sa odchýliť alebo experimentovať, ale spolok reprezentuje časť tých tradičných postupov, či už pri výrobe fujár alebo hlavne pri tej interpretácii. Číže by som povedal, že svätíme odkaz tých starších majstrov, ako boli Paciga, Kubinec, Sanitrár a ďalší tí významní fujaristi. (Fiľo, 2014). Spolok je činný dodnes, pričom k jeho obdivuhodným aktivitám patrí organizovanie *Celoslovenského stretnutia fujarášov*, ktoré sa v sídle spolku, v Korytárkach organizuje už od roku 1999.²⁰ (Obr. 7, Obr. 8)

Krátko po vyhlásení, v roku 2006, vzniklo ďalšie združenie – *Duša fujary*, ktorého protagonistom bol fujarista, výrobca fujár a učiteľ hry na fujare (i na ďalších ľudových hudobných nástrojoch) Dušan Holík.²¹ Ten sa netajil tým, že jedným z jeho zámerov bolo sprístupniť fujaru zahraničným záujemcom a zároveň sprostredkovať im nástroje poskytujúce čo do kvality ladenia profesionálnu úroveň. Celý svet a teda aj fujara sa vyvíja a už dávno neplatí, že je to intímny hudobný nástroj pastierov oviec. Začiatkom 21. storočia a hlavne po vyhlásení fujary za majstrovské dielo organizáciou UNESCO sa už dá hovoriť o „fujarovej renesancii“ a chýr o našom „kráľovskom“ ľudovom hudobnom nástroji sa rýchlo šíri do celého sveta. Fujaroví nadšenci, aj profesionálni hudobníci neváhajú kvôli nej vycestovať aj priamo do jej rodiska, aby získali čo najviac informácií, či samotný hudobný nástroj. A tu je prvý problém: absolútny nedostatok informácií na našom trhu. Žiadne knihy, noty ani filmy a útechou môže byť len niekoľko hudobných nosičov, ale to nestačí.

Druhý a nemenej závažný problém je získanie kvalitnej fujary po výtvarnej, ale hlavne po hudobnej stránke. A práve kvalitné hudobné nástroje hľadajú milióny muzikan-

20 Pozri napr. https://www.youtube.com/watch?v=bE647DnZw-c&ab_channel=PeterVida (navštívené 24. 1. 2021).

21 Dušan Holík zomrel ako 58-ročný v roku 2017.

Obr. 8. Stretnutie fujarášov v Korytárkach, foto M. Plavec

tov – dychárov z celého sveta. Hlavne v druhej polovici 20. storočia sa výrobcom aj interpretom hry na fujaru začala cielene venovať na festivale v Detve väčšia pozornosť, ale v kritériách hodnotenia sa takmer prehliadala otázka intonačne čistého ladenia. Výsledok? Takmer všetci výrobcovia v minulosti nemali dôvod klásť pri výrobe väčší dôraz na ladenie a tak je tomu až na niekoľko výnimiek aj dnes. Kvalita hranových píšťal je vďaka ľahko dostupným ladičkám u väčšiny výrobcov vyššia, ale aj tak neuspokojuje nároky profesionálnych hudobníkov pre orchestrálne využitie. Navyše, väčšina výrobcov nemá ani základné hudobné vzdelanie (Fiľo, 2004: 31). Dušan Holík svoje postoje presadzoval aj na početných workshopoch zameraných na výučbu hry na fujare, pričom na tieto účely používal notové inštruktívne materiály podobné tým, aké sa používajú pri výchove mladých instrumentalistov v základných umeleckých školách, pričom sám bol aj učiteľom v ZUŠ v Očovej. Viaceré z nich, ako napr. Škola hry na fujaru alebo *Fujarový spevník*, vyšli aj tlačou, resp. na DVD.

Popri spolkoch a združeniach zohrávajú pre komunitu fujaristov či výchovu nových fujaristov veľmi pozitívnu rolu aj iné aktivity. Michal Fiľo, okrem toho, že pracuje ako profesionálny lektor pre výrobu ľudových hudobných nástrojov v bansko-bystrickej pobočke ÚLUV-u, organizuje už spomínané *Celoslovenské stretnutie fujaristov* v Čičmanoch. Karol Kočík, jedna z najrešpektovanejších autorít medzi fujaristami, prispieva k poznaniu fujary svojimi odbornými prednáškami. Roman Bienik popularizuje fujaru spolu s radom ďalších tradičných aerofonických nástrojov prostredníctvom výstav a stretnutí ich výrobcov a interpretov, Lubomír Tatarka – Čalamacha sa dlhodobo a systematicky venuje výchove mladých instrumentalistov, vrátane hráčov na fujare.

Čo teda prinieslo vyhlásenie fujary za majstrovské dielo a jej následný zápis do Reprezentatívneho zoznamu UNESCO s odstupom pätnástich rokov? Nie je prekvapujú-

ce, že dnešný pohľad fujaristov je taký, aké boli ich očakávania, teda triezvy, pragmatický, a nezriedka i kritický:

Zápis sa uskutočnil a čo ďalej? Čo sa stalo? Fujarový svet si stále pokračoval a pokračuje svojím životom. Všetko je tak, ako to bolo pred zápisom. Fujarová tradícia a jej existencia je na jednotlivcoch, ktorí z pokolenia na pokolenie odovzdávajú tradíciu, ale takých je čoraz menej. Áno, žiaľ, v súčasnosti evidujem u nás v regióne menej výrobcov a interpretov, ktorí svätia odkaz starých majstrov. Fujarová hra má viacero smerovaní a ide si svojim neriadeným smerom, čo je vo vzťahu k tradičnej interpretácii na veľkú škodu, ktorú si môžeme uvedomiť, až keď bude neskoro. Dúfal som, že táto výnimočná udalosť nám pomôže pri udržaní tradície. Myslel som, že dotačná politika štátu po tomto zápise napomôže pri udržaní tradície výroby a interpretácie samostatnými výzvami, ktoré budú motivovať aj ďalšie generácie k tejto tradícii. Aj štátu by malo záležať na udržaní tohto prejavu. Jedno pozitívum na zápise je zrejmé, že po zápise sme registrovali vyšší záujem zahraničných novinárov. Stačí to? Myslím si, že všetky prvky zapísané v UNESCO by si u nás zaslúžili lepšiu podporu a koncepciu na ich zachovanie z pohľadu štátu a celej spoločnosti. (Roman Malatinec, fujarista, podpredseda Banskobystrického samosprávneho kraja a predseda Spolku fujarášov)

Po zápise sa však črtajú trendy výraznejšieho posunu nástroja od pôvodnej tradície, citeľnejšie vytrhnutie z kontextov pôvodných príležitostí hry a výroby (vrátene prostredia), zosilnenie komerčných prvkov, internacionalizácie, ktorá nerešpektuje alebo len okrajovo rešpektuje tradičnú hudbu a prenesenie do virtuálneho sveta s množstvom fabulatívnych informácií. Zároveň sa potláčajú tie hodnotné interpretačné techniky (mumlanie, jemné prírazy, charakteristická hra spojená s úžasnou improvizáciou na danú melódiu). Dominancia nevkusy zabíja to, čo som hoci s obavami, ale predsa len od zápisu očakával – tradičnú hudbu fujary. A hoci fujara ako nástroj prežíva „renesanciu“, jej tradičná hudba buď zaniká alebo sa udržuje len vďaka entuziazmu zopár nadšencov. (Karol Kočík, fujarista a vysokoškolský učiteľ)

Zápis je predovšetkým signálom pre svet, a nie pre domácych! Tí spravidla začnú po takomto akte prejavovať „starostlivosť“ o daný jav, ktorá obyčajne urýchli zánik tých okolností, ktoré v živote daného javu boli najpodstatnejšími pri nominácii na zápis. Z kultúrneho javu sa vypestuje „krásavica“ odtrhnutá od súvislostí a prostredia, v ktorom pôvodne vznikla a žila svoj prirodzený život. (Igor Danihel, fujarista a riaditeľ Podpolianskeho osvetového strediska)

S radosťou som pred šesťnástimi rokmi prijímal správu, že fujara a jej hudba bola zapísaná do nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Zároveň som si kládol otázku, aký vplyv bude mať tento zápis pre fujaru. Teší ma, že sa fujaru a jej výnimočnú hudbu podarilo dostať do povedomia nielen doma, ale aj v zahraničí. S odstupom času, žiaľ, musím dodať, že zvýšený záujem o tento hudobný nástroj mal aj svoje negatíva v podobe straty úcty k tomuto nástroju. Našli sa aj výrobcovia, ktorí začali vyrábať fujary bez toho, aby poznali prostredie, z ktorého pochádza a odkazy majstrov, ktorí nám túto tradíciu zanechali. (Michal Fiľo, fujarista, výrobca fujár a lektor výroby ľudových hudobných nástrojov v banskobystrickej pobočke ÚLUV)

Čo zápis dal: zápisom fujary sa otvoril veľmi široký svetový obzor pre tento nástroj a hlavne jeho nenapodobiteľný hlas. Výtvarné ľudové stvárnenie mu dáva prioritu medzi ľudovými hudobnými nástrojmi, na čo musíme byť veľmi hrdí, lebo je to naše národné dielo, ktoré nemá páru vo svete, pretože na každom nástroji sa prejavuje individualita samotnej výroby a výzdoby nástroja.

Čo zápis vzal: podľa mňa vzal akúsi intimitu a duchovno, ktoré si každý výrobca a interpret uchovával preto, že fujara bola pre neho nástrojom, do ktorého vkladal svoju dušu, svoje pocity a zážitky zo života, ktoré vedel vypovedať cez fujaru a to je na tom to najkrajšie, je to akési meditovanie a relax súčasne. Fujara je pre takéhoto človeka to najvzácnejšie, lebo sa dokáže s ňou akoby rozprávať, lebo pri tej samote, čo volakedy zažívali zväčša pastieri oviec, im umožňovala tvoriť stále niečo nové, z čoho sa teraz môžeme aj my tešiť, že sa nám to uchovalo ako dedičstvo, na čo musíme byť hrdí. (Daniel Homola, fujarista a výrobca fujár)

Hodnotiace výpovede fujaristov naznačujú, že vo fujarovej komunite sa individuálne názory na zápis rôznia.²² Pomerne zreteľne sa dajú identifikovať tí, ktorí sa na nástroj pozerajú ako na naše kultúrne dedičstvo, uvedomujú si jeho hodnotu, majú k fujare úprimný vzťah a tešia sa z jej zviditeľnenia. Druhú skupinu reprezentujú tí, ktorých pohľad je popri tom všetkom kritickejší, pretože vidia fujaru ako nástroj, ktorý sa pod vplyvom súčasných globalizujúcich kultúrnospoločenských zmien vzdaluje od tradície. Ukazuje sa, že tento postoj reprezentujú nielen výborní fujaristi, ale aj ľudia, ktorí si uvedomujú konzekvencie kultúrnych transformačných procesov, majú v sebe nadhľad, schopnosť vidieť veci v širších súvislostiach, aj intelektuálnu výbavu. Tieto prirodzene rôznorodé názory vo vnútri fujarovej komunity však nevyvracajú skutočnosť, že sa väčšina zo sprievodných, pozitívne či negatívne prijímaných javov zrodila pred zápisom a samotný zápis na ne nemal podstatný vplyv. Zápisom sa však fujara nepochybne zviditeľnila a možno práve tu väzí isté rozčarovanie z toho, že napriek tomu žije rovnakým životom a podlieha tým istým súčasným trendom, ako iné tradičné hudobné nástroje, ktoré na Reprezentatívnom zozname nie sú. Ukazuje sa, že spomínané zviditeľnenie fujary má však viacnásobný dopad. Osobitne totiž zarezonovalo v širšej kultúrnej verejnosti, teda v povedomí tých, či doma alebo v zahraničí, ktorí dovtedy netušili, aké klenoty sa skrývajú v našej tradičnej ľudovej kultúre a našli si k nej cestu. A to nie je málo.

LITERATÚRA

- Elschek, O. (2009). *Fujara ako výtvarné dielo*. ÚEUV Bratislava.
- Fiľo, M. (2006). *Fujara – slovenský ľudový hudobný nástroj zapísaný na zozname majstrovských diel ústneho a nehmotného dedičstva ľudstva UNESCO*. Diplomová práca, FF UKF v Nitre.
- Garaj, B. (2006). The Fujara – a Symbol of Slovak Folk Music and New Ways of Its Usage. *Studia Instrumentorum Musicae Popularis*, XVI, 86–95.
- Hornbostel, E. M. ([1905]1986). Die Probleme der vergleichenden Musikwissenschaft. In: Ch. Kaden, E. Stockmann (Ed.), *Erich Mo-*

²² Rôznorodosť názorov na zviditeľňovanie výnimočných prejavov nehmotného či hmotného dedičstva v jednotlivých zoznamoch UNESCO nie je prítomná len vo fujarovom diskurze. Výstižne to potvrdzuje výskum švédkeho etnológa, etnomuzikológa a aktívneho hudobníka O. Ronströma, ktorý sleduje osud a procesy spojené s niektorými vybranými prvkami dlhé roky po zápise. Pozri napr. Ronström (2014).

- ritz von Hornbostel: *Tonart und Ethos. Aufsätze zur Musikethnologie und Musikpsychologie*. Verlag Reclam, Leipzig (s. 40–58).
- Jantoštiak, P., Mešša, M. (2006). *Fujara a majstrovstvo tradičných hudobných nástrojov. Desatoro o fujare*. Katalóg výstavy. Bratislava.
- Leng, L. (1967). *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. SAV Bratislava.
- Mačák, I. (1989). Die Persönlichkeit des Herstellers der Fujara. *Studia instrumentorum musicae popularis*, IX, 47–59.
- Mačák, I. (1999). Symboly fujary. In: M. Csáky, E. Mannová (Ed.), *Kolektívne identity v strednej Európe v období moderny*. Historický ústav SAV, Bratislava (s. 89–99).
- Mešša, M. (2006). Desatoro o fujare. *Remeslo, umenie, dizajn*, 3, 50–51.
- Miholić, I. (2005). Musicians and Instrument Makers. *Studia instrumentorum Musicae Popularis*, XV, 89–95.
- Ronström, O. (2014). Traditional Music, Heritage Music. In: C. Bithell, J. Hill (Eds.), *The Oxford Handbook of Music Revival*, New York: Oxford University Press (s. 43–59).
- Šípka, M. (2002). Fujara, fujarka, fujarôčka. Rozkladacie fujary na Slovensku v 20. storočí. *Tradícia a súčasnosť*, 1, 59–61.
- Internetové zdroje**
<https://ich.unesco.org/en/lists> (navštívené 24. 1. 2021)
<https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> (navštívené 24. 1. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=0sxqKUOKUVk&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=yB-HOVzZoFmk&t=180s&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=XbdNEd3k38w&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=Vs1C-CVgos&ab_channel=WinfriedSkrobek (navštívené 27. 1. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=rtAmvk024TI&ab_channel=TEDxTalks (navštívené 24. 2. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=NZ0Not9cy7E&ab_channel=MilanKosec (navštívené 24. 2. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=JncUA3s1SVU&ab_channel=RomanBala%C4%8Din (navštívené 24. 2. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=XVGXgfHMDXQ&ab_channel=furial19 (navštívené 24. 2. 2021)
http://www.youtube.com/results?search_query=%C5%A1kola+hry+na+fujaru (navštívené 24. 2. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=27C9Vf8l9Cs&ab_channel=MilanBabir%C3%A1k (navštívené 24. 2. 2021)
https://www.youtube.com/watch?v=bE647DnZw-c&ab_channel=PeterVida (navštívené 24. 2. 2021)
<http://www.dusafujary.org/content/dom-fujary> (navštívené 27. 1. 2021)
<https://www.fujara.sk/sk/fujarasi.htm> (navštívené 27. 1. 2021)

O AUTOROVI

BERNARD GARAJ – prof. PaedDr. Bernard Garaj, CSc., absolvent Pedagogickej fakulty UKF v Nitre, v rokoch 1990 – 2005 vedecký pracovník Ústavu hudobnej vedy SAV v Bratislave, od roku 1992 pôsobí ako pedagóg na Katedre etnológie a folkloristiky Filozofickej fakulty UKF v Nitre. Hlavnými sférami jeho vedeckého záujmu sú etnomuzikológia a etnoorganológia, v rámci ktorých sa venuje výskumu slovenských ľudových nástrojov a ansámbovej nástrojovej hudby, slovenskej ľudovej hudbe v internetníckom kontexte strednej Európy a premenám tradičnej hudby na Slovensku po roku 1989. Je autorom knižnej monografie *Gajdy a gajdošská tradícia na Slovensku* (1995), publikácie *Slovenské ľudové tance a hudba na sklonku 20. storočia* (2002, spolu so S. Dúžekom) a desiatok vedeckých článkov v domácich a zahraničných časopisoch a zborníkoch.